

Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin (ÇASEY) 5. Sınıf Öğrencilerin Sanatsal Yaratıcılıklarına Etkisi¹

Effect of Multi-Field Art Education Method on 5th Grade Students' Artistic Creativity

Hüseyin ULUS^{ID}, Araştırma Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, huseyin.ulus@hotmail.com

Çınla ŞEKER^{ID}, Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, cinla.seker@deu.edu.tr

---

Ulus, H. ve Şeker, Ç. (2022). Çok alanlı sanat eğitimi yönteminin (ÇASEY) 5. sınıf öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarına etkisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1314-1334.

Geliş tarihi: 08.12.2022

Kabul tarihi: 19.12.2022

Yayımlanma tarihi: 28.12.2022

Öz. Bu araştırmanın amacı, 5. Sınıf Görsel Sanatlar dersinde bir öğretim yöntemi olarak Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nden yararlanılmasının öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarına etkisini incelemektir. Buradan hareketle çalışmada, yarı deneysel araştırma yöntemlerinden "Eşleştirilmiş Kontrol Gruplu Desen" modelinden yararlanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Çanakkale il merkezinde yer alan Ömer Mart Ortaokulu'nda öğrenimine devam eden 57 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerden 30'u kız 27'si erkektir. Araştırmanın uygulama sürecinde deney grubu olarak atanan 5-B şubesine Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi, kontrol grubu olarak atanan 5-C şubesine ise geleneksel öğretim yöntemleri doğrultusunda ders aktarımı yapılmıştır. Bu işlem toplamda altı hafta sürmüştür. Uygulama sonrasında aynı ölçek sonekst olarak verilmiş ve meydana gelen farklılaşma incelenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 23 Paket Programı'na kodlanmış ve analiz işlemlerinde parametrik testlerden Repeated Measures Anova Testi'nden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda sanatsal yaratıcılık testi genelinde ve tüm alt boyutlarında Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi'nin uygulandığı deney grubu öğrencileri lehine artış görülmüştür. Ancak cinsiyet değişkeni incelendiğinde, yalnızca Modelden Resim alt boyutunda deney grubu erkek öğrencileri lehine anlamlı farklılaşma gözlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi'nin öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarını artırmada geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat Eğitimi, Çok Alanlı Sanat Eğitimi, Yaratıcılık, ÇASEY

Abstract. The aim of this research is to examine the impact of Multi-Field Art Education on students' artistic creativity. So in this study, Paired Control Group Pattern Model that one of the semi-experimental research methods was used. The sample of the study consisted of 57 students who attended Ömer Mart Secondary School in Çanakkale province. While 30 students are girls 27 of them are boys. In the application process of the research, Multi-Field Art Education Method was given to the 5-B branch that assigned as the experimental group and the 5-C branch that assigned as the control group was given courses in accordance with traditional teaching methods. This process took 6 weeks in total. Research was completed in 12 weeks in total with the data collection and application process. The data obtained in the scope of the research is encoded into the SPSS 23 Package Program.

---

¹ Hüseyin Ulus'un 5.Sınıf Görsel Sanatlar Dersinin Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemine Göre İşlenmesinin Öğrencilerin Sanatsal Yaratıcılıklarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

In the analysis of the data, "Repeated Measures Variance Analysis" were used. As a result of the research, there was an increase in favor of the experimental group students in which Multi-Field Art Education Method was applied. However, in the context of the gender variable, only in one dimension of test, significant differentiation was observed in favor of experimental group male students. Based on the findings of the research, it was concluded that Multi-Field Art Education Method is more effective in students' artistic creativity when compared to traditional teaching methods.

Keywords: Art Education, Discipline Based Art Education, Creativity, DBA

Extended Abstract

Introduction. Today, the education system allows the use of different methods and techniques depending on the 'information age' that we are in now and often even makes this mandatory. Because it is obvious that traditional teaching methods are insufficient to meet the requirements of the age. It is a reflection of this that the action of raising people which is carried out with traditional and one-dimensional teaching approaches, detains the progress and development of our country. In this process, where traditional teaching methods are not satisfactory in meeting the requirements, so it is thought that the use of different teaching methods will increase the quality standards of education. Traditional teaching methods bring about a one-dimensional learning-teaching process in which the teacher is active and the student is passive. However, the aims of education are not only to transfer knowledge and culture but also to analyze, develop and synthesize knowledge. The process of synthesizing and developing a unique perspective requires a teaching model in which the student is active. The teaching approaches in which the student is in the central position make it imperative that the teaching action be replaced by the learning action. Therefore, while the aim is to teach in an education system where traditional teaching methods are used, the main aim of an education system where contemporary teaching methods are used is to make learning possible. This problem that experienced throughout the education system has been reflected in visual arts education. The discipline of visual arts has been considered and applied from past to present as a field of activity consisting of practice studies that requiring skill. These misguided attitudes have led many of the visual arts teachers to sloth As a result, visual arts education continued to exist as a learning area where only gifted students had to participate. Today, as in the past, a significant number of visual arts teachers prefer to give practical lessons to theoretical ones for many reasons. While this is the case, the aims of visual arts education are reduced to only some technical qualifications and the basic behaviors which it aims to acquire are interrupted. The main basis of these attitudes in the field of visual arts education can be attributed to our insistence on using traditional teaching methods. Since these teaching approaches support a one-dimensional teaching process, it is not possible for individuals to develop creative and critical perspectives. It is obvious that different methods and techniques need to be used in order to educate original individuals who can use their creativity. For this reason, it is thought that the use of the "Multi-Field Art Education Method" within the scope of visual arts course will be useful in educating individuals with creative and original perspective which is one of the important requirements of the 21st century. Today we know that if we are fed by contemporary methods and techniques, very few courses - just as visual arts education- offer an opportunity to support decision-making, problem-solving and creative approaches for children. Therefore, the Multi-Field Art Education Method is considered to be a useful learning tool in developing creativity which is an important acquisition for visual arts. Based on these reasons, the aim of this research is to examine the impact of Multi-Field Art Education on the artistic creativity of 5th grade students.

Method. This study was carried out by using the "Pretest Posttest Paired Control Group Design" model, which is one of the experimental studies. This model constitutes a serious alternative in cases where random assignment cannot be made. The Control Group Pattern model was used because it is a pattern that allows the determination of the study group by looking at the pretest data. The data collection process was completed in 6 weeks, with 3 weeks of preliminary testing and 3 weeks of final testing. In order to determine the artistic creativity of the participants, 3 experts including the researcher are involved in the coding process. The scores given by the three experts were entered into SPSS in the form of three separate data sets and the 'One Way ANOVA test ' was used to determine the correlation between them. Based on the data obtained from the test, it was concluded that the use of 3 different experts in the coding process does not pose a problem in terms of reliability. "Repeated Measures ANOVA" test was used in the analysis of the obtained data. Therefore, the differences that occur during the pretest-final test process were examined by comparing the data both within the group and between the groups.

Results. When the findings obtained from the Pictorial Creativity Test (RYT), which was used for data collection in the research, were evaluated, the highest increase in the pretest-posttest period regarding the first sub-dimension of the test, Picture from Model, was in favor of the experimental group participants, and this increase was found to be significant. When the Picture from Model was examined in terms of gender variable, similarly, the highest increase was observed in male students in

the experimental group. The second dimension of the Pictorial Creativity Test is Story Illustration. When we evaluate the data obtained from this dimension, the highest increase in the pretest-posttest period was observed in the artistic creativity scores of the experimental group participants. The final dimension of the Pictorial Creativity Test is Picture by Memorization. When the data obtained from this dimension are examined; It was concluded that the highest increase in the pretest-posttest process was observed in the experimental group participants. The variation in the artistic creativity scores of the experimental group students was attributed to the applied method.

Discussion and Conclusion. For the Picture Dimension from Model, this finding we obtained within the scope of our research is in line with the findings obtained from the research conducted by Hedayat et al. (2013) with the students of Tehran University Painting Department and the findings obtained from the study of Kayalıoğlu (2012) investigating the effect of ÇASEY on the compositional skill. shows similarity. The data we obtained in the story illustration dimension coincide with the data obtained from Derickson's (1985) study in which ÇASEY's effects on the artistic creativity of convicted individuals were examined. Another finding we obtained in this context was that ÇASEY increased the artistic creativity of female students more, but this was not significant. Similar to this finding we obtained from our research, Bender (2006) and Gülel (2006) also concluded that the method caused a differentiation in favor of female students. The data obtained from the last dimension of the Pictorial Creativity Test are similar to the findings of Kuruoğlu's (1997) study investigating the effects of ÇASEY on student achievement and Subaşı's (2014) research in which ÇASEY's contributions to students' pictorial creativity levels.

Giriş

Günümüzde eğitim sistemi içinde bulunduğumuz bilgi çağına bağlı olarak farklı yöntem ve tekniklerin kullanımına olanak tanımakta, hatta çoğu zaman bunu zorunlu hale getirmektedir. Çünkü geleneksel öğretim yöntemlerinin çağın gereksinimlerini karşılamada yetersiz kaldığı ortadadır (Açıkgöz, 2002). Geleneksel ve tek boyutlu öğretim yaklaşımları ile sürdürülen insan yetiştirme eyleminin, ülkemizin kalkınma ve ilerleme hamlelerini sekteye uğrattığı olması bunun bir yansımasıdır (Duruhan, 2004, s. 1). Geleneksel öğretim yöntemlerinin gereksinimleri karşılamada tatmin edici olmadığı bu süreçte, farklı öğretim yöntemlerinden yararlanılmasının eğitim-öğretimin kalite standartlarını artıracak olduğu düşünülmektedir. Çünkü geleneksel yöntemler öğretmenin aktif öğrencinin ise pasif olduğu tek boyutlu bir öğrenme-öğretme sürecini beraberinde getirmektedir. Oysa eğitimin amaçları arasında sadece bilgi ve kültür aktarımı değil –ki bu geleneksel öğretim yöntemlerinin desteklediği bir yaklaşımdır – aynı zamanda bilgi birikimini tahlil etmek, geliştirmek ve sentezlere gitmek de vardır (Turgut, 1994, s. 4). Sentezlerde bulunma ve özgün bakış açısı geliştirebilme süreci, öğrencinin aktif olduğu bir öğretim modelini gerektirir. Öğrencinin merkez konumunda bulunduğu öğretim yaklaşımları ise geleneksel öğretim yöntemlerinin aksine “öğretme” eyleminin hakimiyetini “öğrenme” yaklaşımına bırakılmasını zorunlu kılar (Ay, 2013, s.53). Dolayısıyla geleneksel öğretim yaklaşımlarının hâkim olduğu bir eğitim sisteminde amaç “öğretme” iken çağdaş öğretim yöntemlerinden yararlanılan bir eğitim sisteminin temel gayesi “öğrenme” eylemini olanaklı hale getirmektir.

Eğitim sisteminin genelinde yaşanan bu problem durumu özel olarak görsel sanatlar eğitimine de yansımıştır. Görsel sanatlar disiplini geçmişten günümüze yalnızca yetenek gerektiren biçimlendirme çalışmalarından oluşan bir etkinlik alanı olarak düşünülmüş ve uygulanmıştır (Yolcu, 2009, s. 111). Söz konusu yanlış tutumlar görsel sanatlar öğretmenlerinin birçoğunu tembellek ve miskinliğe itmiştir (Özsoy, 2016, s. 130). Sonuç olarak görsel sanatlar eğitimi, sadece yetenekli öğrencilerin katılım sağlaması gereken bir öğrenme alanı olarak varlığını sürdürmüştür. Geçmişte olduğu gibi bugün de görsel sanatlar öğretmenlerinin önemli bir bölümü birçok nedenden dolayı uygulama ağırlıklı dersler vermeyi teorik ağırlıklı olanlara tercih etmektedir (Özsoy ve Alakuş, 2017, s. 104). Durum böyle iken görsel sanatlar eğitiminin amaçları yalnızca bazı teknik yeterliliklere indirgenmekte ve kazandırmayı hedeflediği temel davranışlar sekteye uğramaktadır. Görsel sanatlar eğitimi alanında karşılaşılan bu tutumların temel dayanağı geleneksel öğretim yöntemlerinden yararlanmakta ısrarcı oluşumuza bağlanabilir. Bu öğretim yaklaşımları tek boyutlu bir öğretme sürecini desteklediği için bireylerin yaratıcı ve eleştirel bakış açılarını geliştirebilmesi mümkün görünmemektedir (Gürses, 2010). Çünkü eğitim öğretim sürecinin başlangıcı olan okulöncesinden itibaren, ortaokul, lise ve yükseköğrenim sırasında öğretmenin söylediklerini doğrudan doğruya ezberlemeye, bellemeye ve sınav zamanı aktarmaya alıştıran öğrencinin yaratıcılığını kullanamayacağı açıktır (Yolcu, 2009, s. 83). Yaratıcılığını kullanabilen özgün bireylerin yetiştirilebilmesi için farklı yöntem ve tekniklerden yararlanılması bir elzemdir. Bu sebeple, 21. yy’ın önemli gereksinimlerinden olan yaratıcı ve özgün bakış açısına sahip bireylerin yetiştirilmesinde görsel sanatlar dersi kapsamında “Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi”nden (ÇASEY) faydalanılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Çünkü biliyoruz ki çağdaş yöntem ve tekniklerden beslenildiği takdirde çok az ders -eğer varsa- görsel sanatlar eğitimi gibi çocuklar için kararverme, problem çözme ve yaratıcı yaklaşımların temeli ile bağlantı kurmak için böyle bir hazır araç sunar (Özsoy ve Alakuş, 2017, s. 111). Bu sebeple, Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi’nin görsel sanatlar dersi için önemli bir kazanım olan yaratıcılık yetisinin ortaya çıkartılması ve geliştirilmesinde yararlı bir öğrenme aracı olduğu düşünülmektedir. Ancak konuyla ilgili literatür taraması yapıldığında, Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi’ne yönelik gerçekleştirilen çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır (Alakuş, 2002; Katıranlı, 2004, Orhun, 2005, Özalp, 2009; Özsoy ve Şahan, 2009; Subaşı, 2014; Küpeli, 2014; Çitak, 2019). Özellikle yöntemin sanatsal yaratıcılık üzerindeki etkisini araştıran yalnızca bir çalışmaya

rastlanmıştır (Bkz; Subaşı, 2014). Bu gerekçelerden hareketle araştırmanın amacı; 5. Sınıf görsel sanatlar dersinin Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi'ne göre işlenmesinin öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarına etkisini incelemek olarak belirlenmiştir.

Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi (ÇASEY)

Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi ilk olarak 1984 yılında Greer'in yayınlamış olduğu bir makalede görülmüştür (Gökay, 1998, s. 18). Dört sanat disiplini olan; sanat tarihi, sanat eleştirisi, estetik ve uygulama alanlarını bünyesinde barındıran ÇASEY, sanatta çağdaş bir öğrenme modeli olarak tanımlanmaktadır (Breazeale, 2015). Geleneksel öğretim yöntemlerindeki uygulama ağırlıklı öğretim süreci, bu yöntem ile yerini öğrenme ağırlıklı ve çok boyutlu bir yaklaşıma bırakmıştır. Temellerini Manuel Barkan, Laura Chapman, Elliot Eisner ve Frances Hine gibi isimlerin çalışmalarına dayandırabileceğimiz ÇASEY ilk olarak Amerika'da uygulanmıştır (Efland, 1989, s. 61). Eisner'a göre ilk defa Amerika'da uygulanan bu yöntem, sanat eğitiminin sanat materyallerini kullanabilme becerisinden daha fazla şey ifade ettiği, öğretmenin rolünün düşünülmenin aksine sadece duygusal destekte bulunmak olmadığı, aksine talepkâr bir rolünün de bulunduğu gerçeğini kavramsallaştıran bir öğrenme-öğretme yaklaşımıdır (Şahan, 2004, s. 22).

Bu öğretim yönteminin temel amacı öğrencileri yaratıcılığa, eleştirel düşünmeye, sanatın değerine ve anlaşılmasına yöneltmek, görsel sanatlar eğitiminin tıpkı diğer disiplinler gibi herkes için gerekli bir öğrenme alanı olduğu gerçeğini kanıtlamaktır (Efland, 1990, Greer, 1993, aktaran Özsoy, 2015, s. 161-162). Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi dört sanat disiplinini bünyesinde barındırması dolayısıyla sanat eğitiminin yalnızca yetenekli öğrenciler için değil, herkes için gerekli bir öğrenme alanı olduğu yaklaşımını savunur. Sanatta çağdaş bir öğrenme metodu olan Çok Alanlı Sanat Eğitimi, sanatın öneminin ve gerekliliğinin anlaşılmasına, sanatla ulaşılan düşüncelerin araştırılmasına önemli ölçüde katkı sunar (Yolcu, 2009, s. 112). Batı'lı ülkelerde yapılan uygulamalar sonucunda alan açısından başarısı kanıtlanan Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi ülkemizde de uygulanmak üzere denenmiştir (Greer, 1984; Derickson, 1985; Heberth, 1994; Breazeale, 2015). ÇASEY'in, 1998-1999 eğitim öğretim yılı, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi'nde 28 haftalık bir program ile ülkemiz sanat eğitimine getireceği yenilikler incelenmeye çalışılmıştır (Özsoy, 1999, s. 9-18). 28 haftalık uygulamanın ardından ÇASEY'e yönelik gerçekleştirilen deneysel araştırmalar hız kazanmıştır.

Problem Durumu

Görsel sanatlar eğitimi bir taraftan yaratıcı ve üretken bireyler yetiştirme arzusundayken diğer taraftan çocuk ve gencin estetik bakış açısı kazanmasını, iyi ve doğruyu bulmasını, çevreyi farklı biçimde algılayabilme yetisinin gelişimini sağlamayı da hedefler (Subaşı, 2014, s. 1). Fakat tek boyutlu bir yaklaşımla bu amacın gerçekleştirilemeyeceği ortadadır. Çünkü bugün bilinmektedir ki görsel sanatlar eğitiminde bir başarısızlık söz konusudur ve bunun temel nedenlerinden birisi uygun öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılmıyor olmasıdır (Çoban, 2019, s. 1). Görsel sanatlar dersi öğrenci başarısı üzerine yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular da bu başarısızlığı gün yüzüne çıkartmaktadır (Gökay, 1998; Alakuş, 2002; Şahan, 2004; Soylu, 2011; Breazeale, 2015; Çoban, 2019). Gürses de (2010) çağımızda eğitim alanında karşılaşılan problemlere yönelik bir araştırma yapıldığında bunun çoğunlukla geleneksel öğretim yöntemlerinin uygulanışından kaynaklandığını belirtmektedir. Dolayısıyla geleneksel öğretim yöntemlerinin hâkim olduğu "uygulama" ağırlıklı bir görsel sanatlar eğitimi sürecinde çocuk ve gencin yaratıcılığının geliştirilemeyeceği, bu sebeple bütüncül bir öğretim yöntemi olan Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nden yararlanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma Problemi

5.Sınıf Görsel Sanatlar dersinde bir öğretim yöntemi olarak Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nden yararlanılmasının öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarına etkisi nasıldır?

Araştırmanın alt problemleri

- 1- Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nin uygulandığı deney grubu öğrencileri ile geleneksel yöntemlerin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin öntest-sontest yaratıcılık puanları arasında fark var mıdır?
- 2- Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nin uygulandığı deney grubu öğrencileri ile geleneksel yöntemlerin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin öntest-sontest yaratıcılık puanları arasında cinsiyet değişkeni bağlamında fark var mıdır?
- 3- Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nin uygulandığı deney grubu öğrencileri ile geleneksel yöntemlerin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin öntest-sontest Modelden Resim, Öykü Resimleme ve Ezbere Resim boyutlarından elde ettikleri puanlar arasında fark var mıdır?

Yöntem

Bu araştırmanın uygulama çalışması 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir kurumda gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında planlanan verilerin toplanabilmesi için yapılacak uygulamalara yönelik izinler, "İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü" aracılığıyla 2018/500 sayılı yazı ile "Çanakkale Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden" alınmıştır. (Tarih: 09.10.2018-Sayı: 60305806-44-E.18810308). Bu çalışma deneysel araştırmalardan "Öntest Sontest Eşleştirilmiş Kontrol Gruplu Desen" modelinden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu model seçkisiz atanmanın yapılamayacağı durumlarda ciddi bir alternatif oluşturmaktadır (Büyüköztürk, 2014, s. 208). Kontrol Gruplu Desen modeli, öntest verilerine bakarak çalışma grubunun belirlenmesine olanak tanıyan bir desen olması sebebiyle bu modelden yararlanılmıştır.

Araştırma Grubu

Bu araştırmanın örneklemini Çanakkale merkeze bağlı Ömer Mart Ortaokulu'nda 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde öğrenimine devam eden toplamda 57 beşinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken "Kolay Ulaşılabilir Örnekleme" yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmaya hız ve pratiklik kazandırması için bu örneklem yöntemi tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 113). Buradan hareketle Ömer Mart Ortaokulunda öğrenim gören toplam 4 şubeye sanatsal yaratıcılık testi uygulanmış ve birbirine en yakın veri dağılımı gösteren iki şube çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Sanatsal yaratıcılık testinden elde edilen verilere dayalı olarak birbirine benzer olan bu iki şube seçkisiz biçimde deney ve kontrol grubu olarak atanmıştır. Dolayısıyla 5-B şubesi deney, 5-C şubesi ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler Tablo 1.'de yer almaktadır.

Tablo 1.

Çalışma Grubu

Cinsiyet	Deney Grubu	%	Kontrol Grubu	%	Toplam Öğrenci	Toplam %
Kız	16	55.2	14	50	30	52.6
Erkek	13	44.8	14	50	27	47.4
TOPLAM	29	100	28	100	57	100

Tablo 1.'de çalışma grubuna ait demografik bilgiler yer almaktadır. Deney grubunda 16 kız 13 erkek olmak üzere toplamda 29 kişi, kontrol grubunda ise 14 kız 14 erkek olmak üzere toplamda 28 kişinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla deney ve kontrol grubu olarak atanan şubelerin sınıf mevcudu arasında büyük bir farklılaşma yoktur.

Araştırmanın Uygulama Süreci

Araştırma kapsamında deney grubu olarak atanan 5-B şubesine Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi, kontrol grubu olarak atanan 5-C şubesine ise geleneksel öğretim yöntemlerinden yararlanılarak ders aktarımı yapılmıştır. Bu kapsamda uygulama öncesinde her iki gruba da Resimsel Yaratıcılık Testi verilmiştir. Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi doğrultusunda ders planı hazırlanan 5-B şubesine birinci hafta "Sanat ilke ve elemanları" konusu, ikinci hafta "Sanat tarihi" disiplini, üçüncü hafta "Sanat eleştirisi" disiplini, dördüncü hafta "Estetik" disiplini, beşinci ve altıncı hafta ise "Uygulama" disiplini kapsamında ders aktarımı yapılmıştır. 5-B şubesinin ders planı hazırlanırken her disiplin alanına özgü farklı etkinliklerden yararlanılmıştır. Kontrol grubunun ders planı incelendiğinde; ilk hafta "Sanat ilke ve elemanları" konusu, kalan 5 hafta ise uygulama ağırlıklı çalışmalar yapılmıştır. Dolayısıyla kontrol grubunun ders planına hiçbir müdahalede bulunulmamış, branş öğretmeninin yararlandığı geleneksel öğretim yaklaşımları doğrultusunda ders aktarımı gerçekleştirilmiştir. Toplamda 6 hafta süren uygulama işlemi sonrasında sontest olarak yine Resimsel Yaratıcılık Testi'ne başvurulmuş ve bu süreçte öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında meydana gelecek farklılıklar incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada veri toplama işlemi, 3 hafta öntest 3 hafta sontest olmak üzere 6 haftada tamamlanmıştır. Katılımcıların sanatsal yaratıcılıklarını belirleyebilmek için araştırmacı dahil 3 alan uzmanı sürece dahil edilmiştir. Sanatsal yaratıcılık testinin kodlamasını yapan 3 alan uzmanının vermiş olduğu puanlar, üç ayrı veri seti biçiminde SPSS'e girilmiş ve aralarındaki korelasyonu belirleyebilmek için 'One Way ANOVA Testi'nden yararlanılmıştır. Yapılan test sonucunda elde edilen verilere dayalı olarak kodlama sürecinde 3 ayrı uzmandan yararlanılmasının güvenilirlik açısından sorun teşkil etmediği sonucuna ulaşılmıştır. 3 ayrı veri seti olarak girilen kodlamaların ortalaması alınmış ve elde edilen veriler katılımcıların sanatsal yaratıcılık düzeylerini oluşturmuştur. Verilerin analizinde parametrik testlerden "Repeated Measures ANOVA" testinden yararlanılmıştır. Dolayısıyla elde edilen veriler hem grup içi hem de gruplar arası karşılaştırmalar yapılarak öntest-sontest süreci boyunca meydana gelen farklılaşmalar incelenmiştir.

Resimsel yaratıcılık testi (RYT)

Araştırma kapsamında planlanan verilerin elde edilebilmesi için Yolcu (2001) tarafından geliştirilen Resimsel Yaratıcılık Testi'nden (RYT) yararlanılmıştır. Yolcu'nun geliştirdiği bu test 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar Modelden Resim, Öykü Resimleme ve Ezbere Resim'dir. Testin her bir boyutu için katılımcılara 45 dakika süre verilmektedir. Dolayısıyla testten elde edilmesi planlanan verilerin toplanması 3 ders sürecinde tamamlanmaktadır. Toplamda 94 maddeden oluşan Resimsel Yaratıcılık Testi'nin tüm alt boyutları için aranan nitelik var ise "1" (bir), yok ise "0" (sıfır) puan verilmiştir. Resimsel Yaratıcılık Testi'nden alınabilecek en yüksek puan 94'dür. Testten elde edilen puanların karşılıkları şu şekilde belirlenmiştir;

- 1 – 19 puan arası: Çok düşük düzeyde yaratıcılık
- 2 20 – 38 puan arası: Düşük düzeyde yaratıcılık
- 3 39 – 56 puan arası: Orta düzeyde yaratıcılık
- 4 57 – 75 puan arası: Yüksek düzeyde yaratıcılık
- 5 76 – 94 puan arası: Çok yüksek düzeyde yaratıcılık

Ölçekten alınan puan arttıkça katılımcıların sanatsal yaratıcılık düzeyleri de buna paralel olarak artmaktadır (Yolcu, 2001). Bu araştırma için testin iç tutarlılığı Crombach Alpha Tekniği'ne göre maksimum .86, minimum iç tutarlılık ise hem Guttman hem de Spearman-Brown tekniklerinde .73'dür. Dolayısıyla RYT yüksek bir güvenilirliğesahiptir.

Bulgular

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nin uygulandığı deney grubu öğrencileri ile geleneksel yöntemlerin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin öntest-sontest yaratıcılık puanları arasında fark var mıdır?

Tablo 2.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest yaratıcılık puanlarındaki değişime ilişkin tanımlayıcı analizler

Test	Grup	N	X	S
	Deney	29	31.52	5.968
Resimsel Yaratıcılık Genel Öntest	Kontrol	28	32.75	4.510
	Deney	29	55.07	9.285
Resimsel Yaratıcılık Genel Sontest	Kontrol	28	34.96	10.713

Tablo 2.'de deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest yaratıcılık puanlarına ilişkin tanımlayıcı analizler yer almaktadır. Veriler değerlendirildiğinde deney grubu katılımcılarının sanatsal yaratıcılık testinin genelinden elde ettikleri öntest puanı ($X=31.52$) iken kontrol grubu katılımcılarının ($X=32.75$)'dir. Yapılan uygulama sonrasında deney grubu katılımcılarının sontest yaratıcılık puanı ($X=55.7$)'ye yükselirken kontrol grubu katılımcılarının ($X=34.96$)'ya yükselmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda öntest-sontest süreci boyunca deney grubu öğrencilerinin sanatsal yaratıcılıklarında ($X=23.55$) puanlık bir artış meydana gelirken kontrol grubu katılımcılarında ($X=2.21$) puanlık bir artış meydana geldiği anlaşılmaktadır. Öntest-sontest sürecinde meydana gelen bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için "Repeated Measures Anova" testine başvurulmuştur. Yapılan analizlerin sonucu Tablo 3.'de yer almaktadır.

Tablo 3.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest yaratıcılık puanlarındaki değişime ilişkin karşılaştırmalar (Repeated Measures Anova Testi)

	Kareler toplamı	Sd	Kare ortalaması	F	P
RYT – Grup	184846.212	1	3242.916	47.652	.000*
Hata	3879.078	55	68.054		

*P<0.05

Tablo 3.'de deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest yaratıcılık puanlarındaki farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için yapılan "Repeated Measures Anova" testi sonuçları yer almaktadır. Elde edilen veriler deney ve kontrol grubu katılımcıları arasında meydana gelen farklılaşmanın deney grubu lehine anlamlı olduğunu göstermektedir ($F(1)=47.652, p<0.05$). Buradan hareketle Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nin geleneksel yöntemlere göre öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarını artırmada daha etkili olduğu yorumunda bulunulabilir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nin uygulandığı deney grubu öğrencileri ile geleneksel yöntemlerin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin öntest-sontest yaratıcılık puanları arasında cinsiyet değişkeni bağlamında fark var mıdır?

Tablo 4.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest yaratıcılık puanlarındaki değişime ilişkin tanımlayıcı analizler

Test	Grup	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S
Resimsel Yaratıcılık Genel Öntest	Deney	Erkek	13	31.23	5.918
		Kız	16	31.75	6.191
	Kontrol	Erkek	14	32.79	4.300
		Kız	14	32.71	4.874
Resimsel Yaratıcılık Genel Sontest	Deney	Erkek	13	53.38	10.736
		Kız	16	56.44	8.016
	Kontrol	Erkek	14	30.64	8.820
		Kız	14	39.29	10.971

Tablo 4.'de deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest sanatsal yaratıcılık puanlarına ilişkin tanımlayıcı analizler yer almaktadır. Veriler değerlendirildiğinde deney grubu erkek öğrencilerin öntest puanı ($\bar{X}=31.23$) iken kontrol grubu erkek öğrencilerin ($\bar{X}=32.79$)'dur. Deney grubu kız öğrencilerin öntest yaratıcılık puanı ($\bar{X}=31.75$) iken kontrol grubu kız öğrencilerin ($\bar{X}=32.71$)'dir. Deney grubuna ÇASEY, kontrol grubuna ise geleneksel yöntemler doğrultusunda yapılan uygulamaların ardından verilen sontestlerden deney grubu erkek öğrencilerin elde ettiği yaratıcılık puanı ($\bar{X}=53.38$)'e yükselirken kontrol grubu erkek öğrencilerin (30.64)'e gerilemiştir. Deney grubu kız öğrencilerin sontest yaratıcılık puanı ($\bar{X}=56.44$)'e yükselirken kontrol grubu kız öğrencilerin ($\bar{X}=39.29$)'a yükselmiştir. Dolayısıyla öntest-sontest sürecinde deney grubu erkek öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında ($\bar{X}=22.15$) puanlık bir artış meydana gelirken kontrol grubu erkek öğrencilerinde ($\bar{X}=2.15$) puanlık bir azalma olduğu, deney grubu kız katılımcılarında ($\bar{X}=24.69$) puanlık bir artış gözlenirken kontrol grubu kız katılımcılarda ($\bar{X}=6.58$) puanlık bir artış meydana geldiği anlaşılmaktadır. Sonuç olarak en fazla artış deney grubu kız katılımcılarda gözlenmiştir. Bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için "Repeated Measures Anova" testine başvurulmuş ve elde edilen veriler Tablo 5.'desunulmuştur.

Tablo 5.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest yaratıcılık puanlarındaki değişime ilişkin karşılaştırmalar (Repeated Measures Anova)

Test	Kareler toplamı	Sd	Kare ortalaması	F	P
------	-----------------	----	-----------------	---	---

Yaratıcılık – Cinsiyet ilişkisi	12773.529	1	224.097	3.439	.069
Yaratıcılık – Grup – Cinsiyet ilişkisi	3856.848	1	67.664	1.038	.313
Hata	3714.804	53	65.172		

Tablo 5.'de yer alan veriler incelendiğinde deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest yaratıcılık puanlarında gözlenen farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($F(1)=1.038, p>0.05$). Dolayısıyla Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında cinsiyet değişkeni bağlamında anlamlı bir etkiye sahip değildir yorumunda bulunulabilir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nin uygulandığı deney grubu öğrencileri ile geleneksel yöntemlerin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin öntest-sontest Modelden Resim, Öykü Resimleme ve Ezbere Resim boyutlarından elde ettikleri puanlar arasında fark var mıdır?

Tablo 6.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest modelden resim puanlarındaki değişime ilişkin tanımlayıcı analizler

Test	Grup	N	$\bar{X}$	S
Modelden Resim Öntest	Deney	29	8.17	3.001
	Kontrol	28	9.79	3.166
Modelden Resim Sontest	Deney	29	14.28	2.463
	Kontrol	28	10.14	3.461

Tablo 6.'da Modelden Resim alt boyutu öntest-sontest verilerine ilişkin tanımlayıcı analizler yer almaktadır. Elde edilen verilerden hareketle uygulama öncesi verilen öntestten deney grubu öğrencilerinin elde ettiği puan ($\bar{X}=8.17$), kontrol grubunun ise ($\bar{X}=9.79$)'dur. Uygulama sonrası deney grubu sontest puanı ($\bar{X}=14.28$)'e yükselirken kontrol grubunun puanı ($\bar{X}=10.14$)'e yükselmiştir. Dolayısıyla öntest-sontest sürecinde deney grubu katılımcılarında ($\bar{X}=6.11$) puanlık bir artış meydana gelirken kontrol grubunda ($\bar{X}=0.35$) puanlık bir yükseliş olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için "Repeated Measures Anova" testine başvurulmuş ve elde edilen sonuçlar Tablo 7.'de sunulmuştur.

Tablo 7.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest modelden resim puanlarındaki değişime ilişkin karşılaştırmalar (Repeated Measures Anova Testi)

Test	Kareler toplamı	Sd	Kare ortalaması	F	P
Modelden Resim Alt Boyutu – Grup Değişkeni	13406.115	1	235.195	27.905	.000*

Hata	480.396	55	8.428
------	---------	----	-------

*P<.05

Tablo 7.'de yer alan veriler incelendiğinde, deney ve kontrol grubu katılımcılarının Modelden Resim alt boyutu öntest-sontest puanlarında gözlenen farklılaşmanın deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F(1)=27.905, p<0.05$). Dolayısıyla Çok Alanlı Sanat Eğitimi, modelden resim yapabilme konusunda öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarını anlamlı düzeyde artırmaktadır yorumunda bulunulabilir.

Tablo. 1

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest modelden resim puanlarındaki değişime ilişkin tanımlayıcı analizler

Test	Grup	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S
Modelden Resim Öntest	Deney	Erkek	13	7.62	2.534
		Kız	16	8.62	3.344
	Kontrol	Erkek	14	9.93	3.269
		Kız	14	9.64	3.177
Modelden Resim Sontest	Deney	Erkek	13	14.31	2.926
		Kız	16	14.25	2.113
	Kontrol	Erkek	14	8.57	2.344
		Kız	14	11.71	3.750

Tablo 11.'de deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında Modelden Resim alt boyutu sanatsal yaratıcılık puanlarına ilişkin tanımlayıcı analizler yer almaktadır. Elde edilen verilerden hareketle uygulama öncesinde deney grubu erkek katılımcıların elde ettiği puan ($X=7.62$) iken kontrol grubu erkek katılımcıların ($X=9.93$)'dür. Deney grubu kız katılımcıların öntest puanı ($\bar{X}=8.62$) iken kontrol grubu kız katılımcıların ($X=9.64$)'dür. Yapılan uygulamalar sonrası verilen sontestten deney grubu erkek katılımcıların puanı ($X=14.31$)'e yükselirken kontrol grubunun ($X=8.57$)'ye gerilemiştir. Deney grubu kız katılımcıların sontest yaratıcılık puanı ($X=14.25$)'e yükselirken kontrol grubunun ($X=11.71$)'e yükselmiştir. Dolayısıyla öntest-sontest süreci boyunca deney grubu erkek katılımcılarında ($X=6.69$) puanlık bir artış meydana gelirken kontrol grubu erkek katılımcılarında ($X=1.36$) puanlık azalma olduğu, deney grubu kız katılımcılarda ($X=5.63$) puanlık bir artış meydana gelirken kontrol grubu kız katılımcılarında ($X=2.07$) puanlık artış meydana geldiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla en fazla artış deney grubu erkek katılımcılarında gözlenmiştir. Meydana gelen bu farklılaşmanın anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için "Repeated Measures Anova" testine başvurulmuş ve elde edilen veriler Tablo 12.'de sunulmuştur.

Tablo 2

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest modelden resim puanlarındaki değişime ilişkin karşılaştırmalar (Repeated Measures Anova Testi)

	Kareler toplamı	Sd	Kare ortalaması	F	P
Modelden Resim Alt Boyutu – Cinsiyet	562.932	1	9.876	1.251	.268
Modelden Resim Alt Boyutu – Grup -Cinsiyet	2040.771	1	35.803	4.536	.038*

Hata	449.901	53	7.893
------	---------	----	-------

*P>.05

Tablo 12.'de yer alan veriler değerlendirildiğinde öntest-sontest sürecinde deney ve kontrol grubu katılımcılarının Modelden Resim alt boyutu sanatsal yaratıcılık puanlarında meydana gelen farklılaşmanın deney grubu erkek öğrencileri lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F(1)=4.536, p<0.05$). Dolayısıyla Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi modelden resim konusunda erkek öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir yorumunda bulunulabilir.

Tablo 3.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest öykü resimleme puanlarındaki değişime ilişkin tanımlayıcı analizler

Test	Grup	N	$\bar{X}$	S
Öykü Resimleme	Deney	29	11.66	3.716
Öntest	Kontrol	28	12.11	3.755
Öykü Resimleme	Deney	29	21.59	4.844
Sontest	Kontrol	28	14.46	5.840

Tablo 13.'de deney ve kontrol grubu katılımcılarının Öykü Resimleme alt boyutu öntest-sontest puanlarına ilişkin tanımlayıcı analizler yer almaktadır. Elde edilen verilere dayalı olarak deney grubu katılımcılarının öntest puanı ($\bar{X}=11.66$), kontrol grubunun ise ($\bar{X}=12.11$)'dir. Uygulama sonrası yapılan sontestlerden deney grubu katılımcılarının elde ettiği puan ($\bar{X}=21.59$)'a yükselirken kontrol grubunun ($\bar{X}=14.46$)'ya yükselmiştir. Dolayısıyla deney grubu katılımcılarında öntest-sontest sürecinde ($\bar{X}=9.93$) puanlık bir artış meydana gelirken kontrol grubu katılımcılarında ($\bar{X}=2.35$) puanlık bir artış meydana geldiği anlaşılmaktadır. Kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest sürecinde yaratıcılık puanlarında meydana gelen farklılaşma deney grubu kadar fazla değildir. Bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için "Repeated Measures Anova" testine başvurulmuştur. Elde edilen veriler Tablo 14.'de yer almaktadır.

Tablo 4.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest öykü resimleme puanlarındaki değişime ilişkin karşılaştırmalar (Repeated Measures Anova Testi)

	Kareler toplamı	Sd	Kare ortalaması	F	P
Öykü Resimleme Alt Boyutu – Grup	23289.744	1	408.592	17.432	.000*
Hata	1336.023	55	23.439		

*P<.05

Tablo 14.'de yer alan veriler incelendiğinde deney ve kontrol grubu katılımcılarının Öykü Resimleme alt boyutu öntest-sontest puanlarında meydana gelen farklılaşmanın deney grubu öğrencileri lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F(1)=17.432, p<0.05$). Buradan hareketle; Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi'nin öyküden resim yapabilme konusunda geleneksel yöntemlere göre katılımcıların sanatsal yaratıcılıklarını daha fazla artırmaktadır yorumunda bulunulabilir.

Tablo 5.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest öykü resimleme puanlarındaki değişime ilişkin tanımlayıcı analizler

Test	Grup	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S
Öykü Resimle Öntest	Deney	Erkek	13	12.00	2.972
		Kız	16	11.37	4.303
	Kontrol	Erkek	14	12.00	2.631
		Kız	14	12.21	4.726
Öykü Resimle Sontest	Deney	Erkek	13	20.92	5.392
		Kız	16	22.12	4.455
	Kontrol	Erkek	14	12.86	5.127
		Kız	14	16.07	6.245

Tablo 15.'de deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest Öykü Resimleme alt boyutu sanatsal yaratıcılık puanlarına ilişkin tanımlayıcı analizler yer almaktadır. Elde edilen verilere dayalı olarak hem deney hem de kontrol grubu erkek öğrencilerin öntest puanı ($X=12,00$)'dir. Deney grubu kız öğrencilerin öntest puanı ($X=11,37$) iken kontrol grubu kız öğrencilerin ($X=12,21$)'dir. Altı hafta süren uygulama sonrasında verilen sontestlerden deney grubu erkek öğrencilerin elde ettiği puan ($X=20,92$)'ye yükselirken kontrol grubu erkek öğrencilerin puanı ($X=12,86$)'ya yükselmiştir. Deney grubu kız öğrencilerin sontest puanı ($X=22,11$)'e yükselirken kontrol grubu kız öğrencilerin yaratıcılık puanı ($X=16,07$)'ye yükselmiştir. Elde ettiğimiz bu verilerden hareketle öntest-sontest sürecinde deney grubu erkek katılımcılarında ($X=8,92$) puanlık bir artış meydana gelirken kontrol grubu erkek katılımcılarında ($X=0,86$) puanlık bir artış meydana geldiği, deney grubu kız katılımcılarında ($X=10,75$) puanlık bir artış meydana gelirken kontrol grubu kız katılımcılarında ($X=3,86$) puanlık bir artış meydana geldiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla öntest-sontest sürecinde en fazla artışın deney grubu kız öğrencilerinde gözlemlendiği söylenebilir. Bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için "Repeated Measures Anova" testine başvurulmuş ve elde edilen veriler Tablo 16.'da sunulmuştur.

Tablo 6.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest öykü resimleme puanlarındaki değişime ilişkin karşılaştırmalar (Repeated Measures Anova)

	Kareler toplamı	Sd	Kare ortalaması	F	P
Öykü Resimleme – Cinsiyet	2352.39	1	41.270	1.756	.191
Öykü Resimleme – Grup – Cinsiyet	138.909	1	2.437	.104	.749
Hata	1339.671	53	23.503		

Tablo 16.'da yer alan veriler incelendiğinde, deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında Öykü Resimleme alt boyutu öntest-sontest yaratıcılık puanları arasında meydana gelen farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($F(1)=1.756, p>0.05$). Dolayısıyla Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi, öyküden resim yapabilme konusunda cinsiyet değişkeni bağlamında öğrencilerin sanatsal yaratıcılıkları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 7.

Deney ve kontrol Grubu katılımcılarının öntest-sontest ezbere resim puanlarındaki değişime ilişkin tanımlayıcı analizler

Test	Grup	N	$\bar{X}$	S
Ezbere Resim	Deney	29	11.69	4.124
Öntest	Kontrol	28	10.86	3.699
Ezbere Resim	Deney	29	19.21	4.938
Sontest	Kontrol	28	10.36	3.633

Tablo 17.'de Resimsel Yaratıcılık Testi'nin son bölümü olan Ezbere Resim alt boyutu öntest-sontest verileri yer almaktadır. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde; deney grubu katılımcılarının öntest puanı ($X=11.69$) iken kontrol grubu katılımcılarının ($X=10.86$)'dır. Yapılan uygulamalar sonrasında deney grubu öğrencilerinin sontestten elde ettikleri yaratıcılık puanı ($X=19.21$)'e yükselirken kontrol grubu öğrencilerinin yaratıcılık puanı ($X=10.36$)'ya gerilemiştir. Dolayısıyla deney grubu katılımcılarının öntest-sontest sürecinde sanatsal yaratıcılık düzeylerinde ($X=7.52$) puanlık bir artış meydana gelirken kontrol grubunda ($X=0.05$) puanlık bir azalma söz konusudur. Meydana gelen farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için "Repeated Measures Anova" testine başvurulmuş ve elde edilen veriler Tablo 18.'de sunulmuştur.

Tablo 8.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest ezbere resim puanlarındaki değişime ilişkin karşılaştırmalar (Repeated Measures Anova)

	Kareler toplamı	Sd	Kare ortalaması	F	P
Ezbere Resim Alt Boyutu – Grup	26096.139	1	457.827	22.951	.000*
Hata	1137.036	55	19.948		

* $P < .05$

Tablo 18.'de deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest sanatsal yaratıcılık puanlarındaki farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için başvuru "Repeated Measures Anova" testi sonuçları yer almaktadır. Elde edilen verilere dayalı olarak gruplar arasında meydana gelen farklılaşmanın deney grubu lehine anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{(1)}=22.951, p < 0.05$). Dolayısıyla Çok Anlamlı Sanat Eğitimi Yöntemi imgeden/ezberden resim yapabilme konusunda öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarının anlamlı düzeyde artırmaktadır yorumunda bulunulabilir.

Tablo 9.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest ezbere resim puanlarındaki değişime ilişkin tanımlayıcı analizler

Test	Grup	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S
Ezbere Resim Öntest	Deney	Erkek	13	11.62	4.788
		Kız	16	11.75	3.661
	Kontrol	Erkek	14	10.86	3.860
		Kız	14	10.86	3.676
Ezbere Resim Sontest	Deney	Erkek	13	18.15	4.318
		Kız	16	20.06	5.372
	Kontrol	Erkek	14	9.21	2.887
		Kız	14	11.50	4.034

Tablo 19.'da deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest Ezbere Resim boyutu sanatsal yaratıcılık puanlarına ilişkin tanımlayıcı analizler yer almaktadır. Elde edilen verilerden hareketle uygulama öncesinde verilen öntestlerden deney grubundaki erkek öğrencilerin elde ettiği puan ($X=11.62$) iken kontrol grubu erkek öğrencilerin ($X=10.86$)'dır. Deney grubu kız öğrencilerin puanı ($X=11.75$), kontrol grubu kız öğrencilerin puanı ise ($X=10.86$)'dır. Uygulama sonrasında verilen sontestlerden deney grubu erkek öğrencilerin elde ettiği puan ($X=18.15$)'e yükselirken kontrol grubu erkek öğrencilerin ($X=9.21$)'e gerilemiştir. Deney grubunun sanatsal yaratıcılık düzeyinde artış gözlenirken kontrol grubunda bir miktar azalma söz konusudur. Kız öğrenciler değerlendirildiğinde; deney grubu kız öğrencilerin sontest puanı ($X=20.6$)'ya yükselirken kontrol grubu kız öğrencilerin puanı ($X=11.50$)'ye yükselmiştir. Dolayısıyla öntest-sontest sürecinde deney grubu erkek öğrencilerinde ($X=6.53$) puanlık artış meydana gelirken kontrol grubu erkek öğrencilerinde ($X=1.65$) puanlık bir azalma olduğu, deney grubu kız katılımcılarında ($X=8.31$), kontrol grubu kız katılımcılarında ise ($X=0.64$) puanlık bir artış meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu verilerden hareketle en fazla artışın deney grubunda yer alan kız katılımcılarda olduğu söylenebilir. Gözlenen bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için "Repeated Measures Anova" testine başvurulmuş ve elde edilen veriler Tablo 20.'de sunulmuştur.

Tablo 10.

Deney ve kontrol grubu katılımcılarının cinsiyet değişkeni bağlamında öntest-sontest ezbere resim puanlarındaki değişime ilişkin karşılaştırmalar (Repeated Measures Anova)

	Kareler Toplamı	Sd	Kare Ortalaması	F	P
Ezbere Resim – Cinsiyet	1664.058	1	29.194	1.449	.234
Ezbere Resim - Grup ve Cinsiyet	26.448	1	.464	.023	.880
Hata	1148.094	53	20.142		

Tablo 20.'de deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest-sontest Ezbere Resim alt boyutu sanatsal yaratıcılık puanlarındaki farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını inceleyebilmek için yapılan "Repeated Measures Anova" testi sonuçları yer almaktadır. Elde edilen veriler deney ve kontrol grubu katılımcılarının öntest- sontest sürecinde yaratıcılık puanlarında meydana gelen farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir ($F(1)=0.23, p>0.05$). Buradan hareketle Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi'nin Ezbere Resim boyutunda cinsiyet değişkeni bağlamında öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında anlamlı bir etkisi yoktur yorumunda bulunulabilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma kapsamında sanatta çağdaş bir öğrenme yöntemi olarak tanımlanan Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nin 5. sınıf öğrencilerin sanatsal yaratıcılık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırmada veri toplama amacıyla kullanılan Resimsel Yaratıcılık Testi'nden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, testin ilk alt boyutu olan Modelden Resim'e ilişkin olarak öntest-sontest

sürecinde en fazla artış deney grubu katılımcıları lehine olmuş ve bu artış anlamlı bulunmuştur. Modelden Resim boyutu cinsiyet değişkeni bağlamında incelendiğinde, benzer olarak en fazla artış deney grubu erkek öğrencilerinde gözlenmiştir. Dolayısıyla Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi'nin modelden resim yapabilme konusunda öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamız kapsamında elde ettiğimiz bu bulgu Hedayat ve Diğerleri'nin (2013) Tahran Üniversitesi Resim Bölümü öğrencileri ile yapmış oldukları araştırmadan elde edilen bulgular ve Kayalioğlu'nun (2012) ÇASEY'in kompozisyon kurma becerisine etkisini araştırdığı çalışmasından elde edilen bulgular ile benzerlik göstermektedir. Fakat Modelden Resim boyutundan elde edilen veriler cinsiyet değişkeni bağlamında ilgili literatür ile farklılıklar göstermektedir. Çünkü sanatsal yaratıcılık üzerine yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunda cinsiyet değişkeni bağlamında en fazla artış kız öğrenciler lehine gözlenmiştir (Yolcu, 2001; Subaşı, 2014). Araştırmaların büyük çoğunluğundan elde edilen bulguların kız öğrenciler lehine olması, kız öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerine bağlanabilir (Akıllı, 2012; Subaşı, 2014; Bender, 2006; Gülel, 2006). Araştırmamız kapsamında söz konusu farklılaşmanın erkek öğrenciler lehine gözlenmesi ise çalışma grubundaki erkek öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerine bağlanmıştır. Dolayısıyla ulaştığımız bulguların ilgili literatür ile farklılık göstermesinin temel gerekçesi erkek öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyidir.

Resimsel Yaratıcılık Testi'nin ikinci boyutu Öykü Resimleme'dir. Bu boyuttan elde edilen verileri değerlendirdiğimizde öntest-sontest sürecinde en fazla artış deney grubu katılımcılarının sanatsal yaratıcılık puanlarında gözlenmiştir. Meydana gelen bu farklılaşma istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Öykü Resimleme cinsiyet değişkeni bağlamında incelendiğinde en fazla artış deney grubu kız öğrencilerinde görülmüş ancak bu farklılaşma anlamlı bulunmamıştır. Dolayısıyla Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi öyküden resim yapabilme konusunda öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında anlamlı bir etkiye sahip olsa da cinsiyet değişkeni bağlamında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmaya sebep olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamızın bu boyuttan elde ettiğimiz veriler ile Derickson'ın (1985) ÇASEY'in mahkum bireylerin sanatsal yaratıcılıkları üzerine getireceği etkileri incelediği çalışmasından elde ettiği veriler örtüşmektedir. Bu kapsamda elde ettiğimiz bir diğer bulgu, ÇASEY'in kız öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarını daha fazla artırdığı ancak bunun anlamlı olmadığı yönündeydi. Araştırmamızdan elde ettiğimiz bu bulguya benzer olarak Bender (2006) ve Gülel de (2006) yöntemin kız öğrenciler lehine bir farklılaşmaya sebep olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Testin bu boyutunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yaratıcı bulunmuş olmalarının temel sebebi duygusal zekâ düzeyleriyle ilişkilendirilebilir (Bender, 2006). Bulduğu ortama daha duygusal yaklaşan kız öğrenciler, bu tutumlarını sanatsal uygulama çalışmalarına da yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla testin bu boyutunda kız öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında daha fazla artış görülmesinin temel gerekçelerinden biri duygusal zeka düzeylerindeki farklılaşmadır.

Resimsel Yaratıcılık Testi'nin son boyutu Ezbere Resim'dir. Bu boyuttan elde edilen veriler incelendiğinde; öntest-sontest sürecinde en fazla artışın deney grubu katılımcılarında gözlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Deney grubu öğrencilerinin sanatsal yaratıcılık puanlarındaki farklılaşma uygulanan yöntemle bağlanmıştır. Dolayısıyla Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi'nin ezberden/imgeden resim yapabilme konusunda öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında geleneksel yöntemlere göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bu bulgu Kuruoğlu'nun (1997) ÇASEY'in öğrenci başarısı üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmasından elde ettiği bulgular ve Subaşı'nın (2014) ÇASEY'in öğrencilerin resimsel yaratıcılık düzeylerine katkılarını incelediği araştırmalarından elde ettiği bulgular ile benzerlik göstermektedir. Ezbere Resim boyutu cinsiyet değişkeni bağlamında incelendiğinde elde edilen bulgular Öykü Resimleme boyutuna benzer olarak deney grubu kız katılımcılar lehine farklılık göstermiştir. Ancak deney grubu kız katılımcıların öntest-sontest sürecinde sanatsal yaratıcılıklarında gözlenen bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Testin bu boyutunda anlamlı bir farklılaşma görülmemiş olmasının temel gerekçesi 11-13 yaş aralığında olan çocukların önergelik evresinde bulunmaları sebebiyle

duygusal bir kargaşa içinde bulunmaları, dolayısıyla yaratıcılıklarını tam anlamıyla kullanamamalarına bağlanmıştır (Öncü, 2013). Önergenlik evresinde bulunan çocuk imgeden resim yaparken içinde bulunduğu karmaşık ve sıkılgan tavırların etkisiyle çalışmasına odaklanmakta güçlük çekmekte ve gördüğünü aktardığı boyut olan Modelden Resim'e göre daha yavan bir çalışma ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Ezbere Resim boyutunda anlamlı bir farklılaşma gözlenmemesinin temel sebebi bu gerekçelere bağlanabilir. Bu boyuttan elde ettiğimiz veriler ile Yolcu'nun (2001) doktora çalışmasından, Özalp'in (2009) ise yüksek lisans çalışmasından elde ettiği bulgular paralellik göstermektedir.

Resimsel Yaratıcılık Testi genel itibariyle değerlendirildiğinde; öntest-sontest süreci boyunca en fazla artışın deney grubu öğrencileri lehine olduğu gözlenmiştir. Meydana gelen bu farklılaşma istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi'nin öğrencilerin sanatsal yaratıcılıkları anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde ettiğimiz bu bulgu Tütüncü (2006) ve Derickson'ın (1990) yapmış olduğu çalışmalardan elde ettikleri bulgular ile paralellik göstermektedir. Benzer şekilde Subaşı (2014) ve Küpeli'ye (2014) göre de ÇASEY öğrencilerin sanatsal yaklaşımlarında anlamlı bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla araştırma kapsamında ulaştığımız bu sonuç ilgili literatür ile benzerlik göstermektedir. Resimsel Yaratıcılık Testi'nin geneli cinsiyet değişkeni bağlamında incelendiğinde; Akıllı (2012) ve Subaşı (2014) sanatsal yaratıcılık düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğuna yönelik sonuçlar elde etmelerine rağmen çalışmamızda testin yalnızca bir boyutunda (Modelden Resim) erkek öğrenciler lehine anlamlı bir farklılaşma gözlenmiştir. Dolayısıyla 3 alt boyuttan oluşan bu testin yalnızca bir boyutunda anlamlı bir farklılaşma gözlenmiş olması, ÇASEY'in öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında cinsiyet değişkeni bağlamında anlamlı bir etkiye sahip olduğu yorumunda bulunmamıza olanak tanımamaktadır. Sonuç itibariyle Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi'nin cinsiyet değişkeni bağlamında sanatsal yaratıcılık üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Konuyla ilgili literatür taraması yapıldığında araştırmaların büyük çoğunluğunda ÇASEY'in kız öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında daha etkili olduğuna yönelik bulgular elde edilmiştir. Araştırmamızda anlamlı bir sonuç elde edilmemiş olsa da Öykü Resimleme ve Ezbere Resim boyutlarında kız öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarında daha fazla artış meydana gelmiş olması dikkat çekicidir. Böyle bir farklılaşmanın gözlenmesi kız öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerine bağlanmıştır (Gülel, 2006). Dolayısıyla araştırma kapsamında elde ettiğimiz bulguların ilgili literatür ile paralellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Açıkğöz, Ü. K. (2002), Aktif Öğrenme, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Ay, Ş. (2013), Öğretmen Adaylarının Proje Tabanlı Öğrenme ve Geleneksel Öğretime İlişkin Görüşleri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* [H. U. Journal of Education] 28(1), 53-67.
- Breazeale, M. (2015). *Interdisciplinary infusion in the discipline based middle school art classroom*. (Doktora tezi). Georgia State University: Georgia.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, (22. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çıtak, S. (2019). *Çok alanlı sanat eğitimi yönteminin ortaokul öğrencilerinin renk kavramını öğrenmesine etkisinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Erzurum.
- Derickson, J. A. (1985). *Use of discipline-based art curriculum in correctional institutions*. (Master Thesis), The University of Arizona: Arizona.
- Dobbs, S. M, (1998). *Learning in and through art: a guide to discipline-based art education*, Amerika: Paul Getty Trust.
- Heberth, D. A. (1994), Development and implementation of a discipline based art education staff development program for elementary art teachers. (Yüksek lisans tezi), Nova Southeastern University: ABD.
- Duruhan, K. (2004), Türkiye’de okulda geleneksel anlayış ve yöntemlerle insan yetiştirmenin olumsuz etkileri, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Efland, A. (1991). A history of art education: Intellectual and social currents in teaching the visual arts. *Teachers College Press Amsterdam*, NY 10027, 1-5. Erişim adresi: <https://repository.arizona.edu/bitstream/handle>.
- Gökay, M. (1998). *Birleştirilmiş sanat eğitimi yöntemine göre ilköğretim II. basamağında sanat eleştirisinin uygulanması ve sonuçları*. (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Greer, W. Dwaine. (1993). Developments in discipline based art education (DBAE), from art education toward arts education, *Studies in Art Education*, Vol. 34. No.2, pp. 91-101.
- Hedayat, M. vd. (2013). The effect of DBAE approach on teaching painting of undergraduate art students. *Educational Research and Reviews*, Vol. 8. (15), pp. 1322-1330.
- Katıranç, M. D. (2004). *İlköğretim resim iş (Sanat) dersinde tekstil konularının çok alanlı sanat eğitimi yöntemiyle uygulanması*. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Kuruoğlu, N. (1997). *Kaynaştırılmış sanat eğitimi yönteminin ilköğretimde uygulanması ve sonuçları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Küpel, A. E. (2014). *Çok alanlı sanat eğitimi yönteminin temel tasarım dersi kapsamında öğrencilerin üç boyutlu tasarım çalışmalarında uygulanması*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Orhun, F. B. (2005). *İlköğretim okulları 6. sınıf resim iş dersi öğretim programındaki özgün baskiresim konularının çok alanlı sanat eğitimi yöntemi ile uygulanmasının öğrencilerin başarılarına, tutumlarına ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi*. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Özalp, H. K. (2009). *Okulöncesi dönem (5-6 Yaş grubu) sanat etkinliklerinde çok alanlı sanat eğitimi yönteminin uygulanması üzerine bir durum çalışması*. (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.

- Özalp, H. K. (2009). *Okulöncesi dönem (5-6 Yaş grubu) sanat etkinliklerinde çok alanlı sanat eğitimi yönteminin uygulanması üzerine bir durum çalışması*. (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Özsoy, V. (2015). *Görsel sanatlar eğitimi*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Özsoy, V. (2016). *Görsel sanatlar eğitimi makaleleri*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Özsoy, V. ve Alakuş, A. (2017), *Görsel sanatlar eğitiminde özel öğretim yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- Özsoy, V. ve Şahan, M. (2009). Çok alanlı sanat eğitimi yönteminin ilköğretim 6. sınıf resim iş dersinde öğrenci tutumlarına etkisi. *Journal of Turkish Educational Sciences*. 7 (1).
- Subaşı, S. (2014). *Çok alanlı sanat eğitimi yönteminin çocuğun resimsel yaratıcılığına katkıları*.(Yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Çanakkale.
- TURGUT, İ. (1994) Eğitim Sistemimizde Eksik Olan Şey: Felsefe. Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi 5-8 Ekim 1994. Van: Y.Y. Üniversitesi Ofset Baskı Tesisleri.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (Ed.) (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yolcu, E. (2001). *Solyanlı çocuklarda sanatsal yaratıcılık (12-15 yaş grubu çocuklar üzerinde bir inceleme)*. (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Gürses, A. (2010). Geleneksel öğretim nedir, ne değildir, *Araştırma Projesi Eğitimi Çalıştayı*, 3-11 Temmuz; Çanakkale.
- Smith, R. A. (1989). *Discipline based art education: origins, meaning and development*. Urbana, IL: Champaign: University of Illinois Press.